

Onderzoekers van het Medical & Biological Research Center in Mexico stelden vast dat het luisteren naar klassieke muziek de aanmaak van dopamine stimuleert — een stofje dat het brein met geluk associeert. Sterker nog: het luisteren naar muziek kan zelfs klachten van depressie verminderen. Wie ooit ontroerd raakte door een lied, of even vergat wat hem bezwaarde bij het horen van een adagio, weet hoe diep de werking van muziek kan zijn. Geen oplossing, wel een opening, een manier waarop geluk zich even aandient, als beweging.

Al in de Oudheid dacht men na over de aard van het geluk. Epicurus, een Griekse filosoof uit de vierde eeuw voor Christus, meende dat geluk het vermogen om te genieten was. Zijn ideeën werden als hedonistisch bestempeld, maar zijn leven was allesbehalve uitbundig. Overvloed en luidruchtige vreugde waren hem vreemd, hij leefde eenvoudig, at bescheiden, en stelde vriendschap, beschouwing en rust boven genot. Hij zag het geluk in de afwezigheid van onrust. In zekere zin sluit zijn denken verrassend goed aan bij de ervaring van muziek. Want ook muziek vraagt geen bezit, geen uitleg maar nodigt uit om rust te nemen en je vanbinnen te openen, te luisteren wat zich in je voordoet.

Misschien is geluk niet iets wat je zoekt, maar iets wat zich openbaart wanneer het zoeken juist ophoudt. In dat opzicht is het Festival Vocallis een onverwachte echo van Epicurus' gedachtegoed: het biedt geen spektakel, maar aandacht. Geen lawaai, maar ruimte voor geluk, zoals in het Pianotrio op. 8 van Brahms, dat tijdens het festival in Eijsden wordt gespeeld. Het stuk ademt jeugdige overmoed - die Brahms als jonge componist volop in zich had - én weemoed, die hij op latere leeftijd met de wijsheid van de ouderdom in een herziening verwerkte.

De muziek betreedt de ruimte van hartstocht, van beschouwing, alsof Brahms wist dat geluk altijd iets van spanning behoudt tussen verlangen en een verre herinnering. Die gelaagdheid maakt het trio zo rijk. Geluk verwerkt hij als voorbijglijdend moment: soms in een opwaartse beweging van het thema, soms in een verstilde cadens die even licht werpt op het innerlijk. Wie goed luistert, hoort in deze muziek een echo van je innerlijke stem die het festival zo goed benadert.

Maar bij Čiurlionis ligt het nog anders. Wie zijn muziek hoort, luistert niet alleen, maar wandelt als het ware een ander landschap binnen. Een landschap waar golven spreken en de lucht geschilderd is in klank. In *The Sea*, zijn symfonisch gedicht, stroomt geen realistisch water, maar een innerlijke getijdenbeweging: verlangen, rust, weerstand en aanvaarding wisselen elkaar af als eb en vloed. Het is muziek waarin je kunt verdwijnen, zonder jezelf te verliezen.

Čiurlionis was een Litouws componist én schilder die bruggen bouwde tussen wat men zag en wat men hoorde. Misschien daarom raakt zijn werk aan iets wat zelden zo zichtbaar is: de poëzie van het schemergebied tussen het voelbare en het onzegbare. In de film *Lettres to Sofia* krijgt dat contouren in zijn brieven, zijn liefde en zijn breekbaarheid. Wat hij naliet is geen oeuvre in de traditionele zin. Het is een fluisterend landschap, waarin geluk evenveel plaats krijgt als melancholie.

Tijdens het vertelconcert in de Maastrichtse Dominicanenkerk wordt Čiurlionis opnieuw tot leven gewekt, in woorden van Jan Brokken en in muziek van Baltische zielsverwanten als Vasks, Pärt en Eller. Er worden klanken tussen de verhalen door gewoven, als draad tussen tijd en talen. Daar, in dat samenspel van woord en toon, gloeit de ervaring van geluk op.

Naast Čiurlionis omcirkelt het festival ook andere stemmen van het subtiele geluk: Ravel met zijn weemoedige miniaturen, Dowland met zijn melancholische eenvoud, en Léhar met zijn fonkelende operettemelodieën die herinneren aan lichtvoetige verlangens en verloren tijd. Elk van hen brengt een andere kleur aan in het palet van het festival maar samen stellen ze een veelstemmige vraag: hoe klinkt geluk?

En zelfs aan het eind, als de herfst zich zichtbaar maakt in de bomen en de stemmen wat lager klinken, blijft het geluk zingen met die zachte, overtuigde helderheid die alleen muziek kan voortbrengen. In de Maastrichtse Theresiakerk wordt het slotconcert gedragen door Ensemble Oxalys — elf musici en een zangeres die samen de Vierde symfonie van Mahler tot een kamergebed maken in een intiem gesprek met de hemel. Het kinderstemmetje aan het eind — “Wir genießen die himmlischen Freuden” — krijgt in deze kleinschalige bewerking iets breekbaars. Alsof het geluk fluistert en niet juicht. Een einde zonder pathos.

Maar daarvoor is er nog een ander werk: Glück, een tweeluik van Siegfried Wagner, speciaal gearrangeerd voor deze gelegenheid. Je zou bijna zeggen op maat gemaakt voor een afscheid. Geen retoriek, maar beweging naar binnen in de muziek, van idee naar ontmoeting, van klank naar gevoel.

Dat neem je mee van dit festival, dat geluk niet als doel maar als mogelijkheid verkent. Jaar na jaar heeft het zich niet alleen gericht op muziek, maar ook op dat andere, minder grijpbare vermogen: het talent voor geluk. Dat de artistiek directeur die het publiek sinds jaren luisterend, schakelend en glimlachend ontvangt ook daadwerkelijk Geluk heet — tja.

Soms laat het leven zich van zijn speelse kant zien. En hoewel hij straks zijn rol zal overdragen, blijft zijn naam als een voetnoot onder het programma: een stil bewijs dat geluk degelijk bestaat. Soms zelfs in levende lijve!

Catherine Nieuwesteeg maakte voor Internationaal Festival Vocallis het beeldmerk van Čiurlionis, de infographic over zijn leven en de infographic over 9 jaar Festival Vocallis. Catherine is een beeldmaker. Vormen en kleuren zijn haar gereedschap. Als elementen van een taal gebruikt ze dat om het idee dat ze wil uitdrukken, vorm te geven. Daarnaast is ze een groot klassieke muziek-liefhebber.
<https://arthenice.com/>